

יצא לאור ע"י

ללמוד ולדעת - מידע הלכתי
רח' אבוחצירא 8 בני ברק
דוא"ר: noy10@etrog.net.il
נערך ע"י

הנאון רבי ישראל מאיר ווייל שליט"א
מח"ס וזמנם השבת והשולחן כהלכתו
המועדים כהלכתם ומשכן עולם
רב קהילות בני הישיבות והיכל יוסף שלום
רמת בית שמש ג'

מאיר דרך

מידע הלכתי

גליון מס' 51

עמ' א על הפרק

עמ' ב לדעת הכמה - שאלות מצוינות מבית ההוראה

על הפרק

מכשול חמור במספרות בבני ברק

בשנה האחרונה מספרות בבני ברק ב'הכשר' מתירות גילוח במכונות גילוח לא כשרות מתחת הגרון ולא רק בצואר, אף שברמ"א מפורש לאיסור, וההיתר דחוק מאוד ומבוסס על סברא שאינה מוכרחת שכיום לא שייך האיסור של הרמ"א, ומכיון שהדבר אינו ידוע כל כך, יש לכל אחד לשאול את רבותיו ולברר האם לסמוך על ההיתר .

מצות תוספת שבת בימינו

מצוה חיובית להוסיף מחול על הקודש ולקיים מצות תוספת שבת.

והדבר תמוה מאוד להתיר איסור דאורייתא בסברא קלושה וחביבה כזאת, מנין שהדבר תלוי בתנועה וכו', ואולי הם הבינו שהחשש שמא ימשך היינו שמא מתוך התנועה הוא ימשך החוצה, אבל אין הכרח כלל שזו הכוונה כי אפשר שהכוונה שהעור ימשך מעצמו בזמן הגילוח או שהפעולה עצמה תגרום לזה, ולכן גם אם לא היתה תנועה במכונה היה צריך הוכחה להתיר ולא רק מסברא קלושה בעלמא.

ומלבד זאת, אדרבה השימוש במכונה הוא יותר בתנועה וכמעט אי אפשר לגלח בלי תנועה, ואילו בסכין גילוח אדם מאד נזהר מאד שמא יחתוך את גרונו ואם בסכין חששו הראשונים כ"ש במכונה.

אמנם בצואר [לא תחת הגרון אלא בצואר היורד למטה], אם יש שערות לא מצינו לאסור, אלא רק מצד תער בכל גופו שלפעמים נהגו כן ואפשר להקל.

^א הרמ"א [יו"ד סי' קפ"א, י"א] אסר לגלח תחת הגרון בתער והתיר [שם, י'] במספריים כעין תער.

ובזמנינו המכונות גילוח החדשות [שאינם בכשרות] מגלחות הכל ממש ומוגדרות כמו תער ולא כמו מספריים כעין תער מפני שהסכין חותכת עד הקצה כמו תער ממש. וכיום במספרות בבני ברק [ב'הכשר'] התירו לגלח במכונת גילוח תחת הגרון והביאו סברא להתיר לגלח במכונה שאינה כשרה תחת הגרון כיון שכל החשש שאין לגלח בתער תחת הגרון הוא 'לפי שפעמים שמושך אליו העור של הפיאה' [עי' ט"ז סוף סק"ד ובי' הגר"א], וחשש זה הוא רק בתער שמשתמשים בו בתנועה של עליה וירידה ובוה יש חשש שמא יבוא לידי איסור תער, משא"כ במכונת גילוח אין חשש זה כיון שהשימוש של מכונות הגילוח הוא ללא תנועה וממילא אין חשש.

בימינו בהרבה בתי כנסיות מתחילים לכו נרננה מאוחר, ובמקומות אלו יש לכל אחד לשים לב לומר בפה 'הריני מקבל על עצמי קדושת שבת' לפני שקיעת החמה וירויח מצות תוספת שבת, ולא יסמוך רק על אמירת מזמור שיר ליום השבת, כיון שבהרבה מקומות אומרים מזמור שיר רק אחר שקה"ח ועלול להפסיד מצות תוספת שבת. ומי שאינו עושה כן מבטל מצוה בידיים בלי שום רווח- שהרי ממילא נמצא בבית הכנסת בזמן הזה ורק צריך לתפוס את המצוה ולזכות.

שאלות מבית ההוראה

ברכה על שניצל תירס ושאר מוצרי סויה * צירוף 'מטופל רגשי' למנין * בקשות פרטיות בנפילת אפים * דין בשר 'מתורבת' (גדל והתרבה) במעבדה * נערה בת מצוה המפרישה חלה * ברכה באוטובוס מול תינוק שעשה צרכיו במושב שלפניו * חינוך קטן לברכת המזון

ברכה על שניצל תירס ושאר מוצרי סויה

מה מברכים על שניצל סויה ועל שניצל תירס ועל נקניקיות סויה?

תשובה: שניצל סויה ונקניקיות סויה ברכתם שהכל, שניצל תירס כמלעט תמיד ברכתו האדמה.

ואף ששוקולד 'כיף כף' ו'פסק זמן' ברכתם מזונות, מאכלי סויה דינם שונה.

צירוף 'מטופל רגשי' למנין

אדם שמטופל ב'טיפול רגשי', האם נחשב 'שוטה' והאם מצטרף למנין?

מזונות בכלל במוצר- אלא שכיום אין חברה המייצרת כך מפני העלות הגבוהה [וגם קציצות דג דומים בדבר זה, ובאמת העושים בבית קציצות דג בדרך כלל לא מוסיפים קמח].

¹ אם יש חתיכות תירס ניכרות, מבואר בכמה מקומות שאם חתיכות הפרי ניכרות ואין זה רסק גמור עד שלא ניכרת צורת הפרי יברך האדמה [עי' סי' ר"ב סקמ"א וסקמ"ג וסי' ר"ח סקל"ח וסי' ר"ד סקנ"ב וסי' ר"ג סקי"ב], ובשניצל תירס כמעט תמיד ניכרת צורת הפרי. וזה מלבד מה שיש לדון בדבר המיועד לריסוק ודרך אכילתו כך [תירס בימינו מיועד בקביעות גם לסויה ולשאר הטיפים כחתיכות קטנות] עי' סי' ר"ח סקל"ח וסי' ר"ג סקי"ב וקובץ תשובות ח"ג סי' ל"ב.

² סי' תר"ח, ג' וסי' תקנ"ג, א' וסי' רס"א סקכ"א, ועי' סי' תקנ"ג סק"ב שיש אומרים שגם קבלה בלב הוי קבלה, אבל נכון יותר לומר בפירוש בפה. וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

³ במאכלים אלו יש גם קמח, והרי כלל יש לנו [סי' ר"ח, ב' וסי' ר"ד, י"ב] שכל מאכל שיש בו גם מיני מזונות מברכים עליו בורא מיני מזונות בלבד, ומשום כך יש לברך מזונות על כיף כף ופסק זמן, היינו משום שהמזונות שם מוסיפים לטעם, שהרי יש שוקולד רגיל ויש שוקולד עם מזונות ומי שבחר אותו רוצה במזונות להוספת הטעם, אבל בסויה אדרבה המזונות רק מורידים את הטעם והם נועדו רק להזייל את עלות המוצר והאוכל היה מעדיף שלא יהיה

תשובה: אינו נחשב 'שוטה' ומצטרף למנין, וגם חייב בכל מצוות התורה .

בקשות פרטיות בנפילת אפים

שמעתי שהרב כתב שאפשר להתפלל תפילות פרטיות בזמן אמירת תחנון, מה המקור לזה?

תשובה: מפורש בגמרא ובפוסקים שהמתפלל בזמן נפילת אפים הוא סגולה נפלאה שתתקבל תפילתו בעז"ה, ואפשר לעשות כן גם בימינו .¹

הנובי" [בתשובתו בספר אור הישר סי' ל'] והגר"ז [שם סי' כ"ה], ועי' שאג"א שם סי' כ"ו, ובאבן האזל הל' עדות ובאגרו"מ אהע"ז ח"א סי' ק"כ ענף ב עמ' רפח חילקו בין עדות ומצוות להקנאות ומו"מ, ויש חולקים כמו שהביא ה"ד אברהם ביו"ד סי' א', ה' שהוסיף שה"ה לשאר הסימנים שהוזכרו בחו"מ סי' ל"ה, ולמעשה הגרי"ש אלישיב זצ"ל היה מורה לבדוק לגבי צירוף למנין ע"פ הסימן האם מאבד מה שנותנים לו [ועי' באה"ל סי' נ"ה, ח' ד"ה הוא].

¹ בגמ' [תענית דף ט:, ב"מ דף נט:, קידושין דף פא:] מצינו שהאמוראים התפללו בקשות ותפילות פרטיות בזמן נפילת אפים וראו בזה סגולה מיוחדת שתתקבל תפילתם. וגם יראי השם שהיו בדורות האלו עשו כך [סוטה דף כב.].

וברמב"ם [תפילה פ"ה ה"ג] כתב על נפילת אפים בלשון זו 'השתחויה כיצד אחר שמגביה ראשו מכריעה חמישית ישב לארץ ונופל על פניו ארצה ומתחנן בכל התחנונים שירצה'.

ובארחות חיים כתב 'אחר התפילה בשחרית ובמנחה נופל על פניו ומתפלל בכל התחנונים שירצה. והמנהג לומר מזמור אל באפך תוכיחני וי"א גם כן מזמור אלוקיך בך בטחתי אל אבושה'.

ובכלבו כתב 'אחר כך משתחוה על אפיו ומתפלל בכל תחנונים שירצה'.

ובאבודרהם [סדר תפילה של שחרית] כתב 'ונופלין כל הצבור על פניהם בצד השמאלית ואומרים מזמור לדוד אלך ה' נפשי אשא וגו' ומוסיפין בתחילתו רחום

² אין בהלכה שום התייחסות לטיפול רגשי וחרדות, ממתן תורה ועד לפני כעשר שנים, יש הגדרת 'שוטה' שיש לו פטור מכל המצוות [ויבואר בהמשך], יש צער הגוף, אבל אין 'טיפולים רגשיים ונפשיים' ולא 'חרדות' וכו' בהלכה, ולכן אע"פ שאינו עושה מעשה חכם כמה שמבזבז את כספו על מנת שימצאו מה בעייתו הנפשית ויהיה אומלל כל חייו, מכל מקום אין זה בגדר שוטה המאבד את מה שבידו משום שיש השקעת פרסום גדולה של המטפלים ויש המתפתים לזה, ולכן אפשר לצרפו למנין וגם חייב בכל המצוות שבתורה כרגיל [ובאמת דבר זה הוא לטובתו כי כדאי לו להיחשב אדם המיושב בדעתו ע"פ ההלכה אע"פ שה'מחיר' יהיה להתאמץ עוד קצת מאשר להיקרא שוטה ו'להרויח' כמה פטורים בהלכות]. וזה פשוט שמי שעבר תאונת דרכים והוא בחרדות מהכביש אז מסבירים לו יפה שאין מה לעשות אבל אי אפשר בלי הכביש.

ולענין גדר שוטה, מבואר ביו"ד סי' א', ה' שהוא מי שמאבד בקביעות בדרך שטות כסף שנותנים לו [ושאר הסימנים כמעט לא מצויים] וכ"כ במשנ"ב סי' ת"ס סק"ד, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ואמנם בחו"מ לענין עדות מבואר [סי' ל"ה, ח'] שאם עושה מעשי שטות בקביעות נחשב שוטה, ואפשר שלענין עדות מחמירים יותר.

ו אכן השו"ע בחו"מ סי' ל"ה מוסיף שאם עושה מעשי שטות בקביעות נחשב שוטה, אבל ביו"ד לא כתב כך, ובשו"ת מהרי"ט אבהע"ז סי' ט"ז מחלק שרק לענין עדות פסק השו"ע להחמיר בכל שטות, וכ"כ

דין בשר 'מתורבת' (גדל והתרבה) במעבדה

בשר שגדל והתרבה במעבדה (בשר 'מתורבת'), מה דינו ?

ואין לחוש למה שלא בטוח שתתקבל תפילתו [ואם אדם חשוב הוא א"כ יש בזה בזיון], כי עושה כך עם כל הציבור והציבור לא מרגיש שהוא הוסיף תפילה פרטית כמב' בס"י קל"א, ח' ומשנ"ב שם סקל"ח. והנה, במג"א [ס"י א' סק"ד] כתב שהמשכים בבוקר יבקש על צרכיו קודם שמתפלל עם הציבור ובקשה זו צריכה להיות בנפילת אפים, ובפמ"ג [א"א שם] כתב שאין המנהג כיום ליפול אפים בתפילות פרטיות, אמנם כוונתו לאידיך גיסא שלא נהוג לעשות כן סתם כך כשמבקש בקשות פרטיות כפי שהיה נהוג בעבר כמו שמצינו בש"ס כמה פעמים וכנ"ל, וכנראה הטעם שלא נהגו כך משום שלא רצו להוסיף נפילת אפים יותר ממה שנהוג [לכאורה הוא רק מנהג פשוט שלא להוסיף על מה שנהגו, אבל אפשר שהיה טעם שצריך לדעת את ההלכות שלא ליפול בצורה אסורה וגם מפני שהוא בזיון לאדם חשוב ליפול על פניו אם לא תתקבל תפילתו וכמב' בס"י קל"א, ח"ג], אבל כשכבר נופל על פניו כדין סדר התפילה מותר להוסיף תפילות פרטיות שנצרך להם, והיא עת רצון מיוחדת שתתמלא בקשתו.

ואף שאנחנו נוהגים ליפול על הבגד ויש הפסק בגד בינו לבין הארץ [מג"א שם סק"ב ומשנ"ב שם סק"ג], מכל מקום עדיין נשאר על זה שם נפילת אפים שיש בה את כח התפילה הזאת, כי גם אחרי ההפסק הזה לא התבטל כח התפילה באופן זה שהרי אנחנו מקיימים כך את התפילה שנועדה להיות בנפילת אפים, אלא רק הוסר החשש של בזיון לאדם חשוב אם לא תתקבל תפילתו ח"ו.

וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו, ויש יחידים שמתחננים מזמורים אחרים כל אחד ואחד כפי רצונו ודעתו.

ובחידושי הרא"ה [ברכות דף לא:]: כתב 'ונופל על אפיו ואומר חנני אלוקים כחסדך וגו' [תהלים נא] שהוא מזמור של וידוי וכך מקובלני שהוא היפה לומר, ואם בא להתרבות בתחנונים רשאי כדאשכחן בכלי תלמודא דמפשו ברחמי בההיא שעתא' (שהרבו בתחנונים בזמן זה).

ובטור [ס"י קל"א ס"א] כתב 'ולאחר שיסיים שליח צבור חזרת התפלה נופלין על פניהם ומתחננים וכו' ורב עמרם בסידורו [ס"י ס"ה] כתב וזה לשונו ונופלים ציבור על פניהם ומבקשים רחמים ושואל כל אחד בקשתו ואומר רבון כל העולמים וכו'.

ובב"י [סוף ס"י קל"א] הביא בשם הזוהר לומר פרק כ"ה אליך ה' נפשי אשא.

ובשו"ע [ס"י קל"א] לא מפורש כלל מה אומרים בנפילת אפים, וגם לא הביא את המנהג לומר פרק אליך ה' נפשי אשא.

וברמ"א [שם] כתב 'יתחנן מעט מיושב וכל מקום ומקום לפי מנהגו'.

ובמג"א [שם סק"ה] הביא שכיום המנהג לומר פרק ו' רחום וחנון. וכן הביא המשנ"ב [שם סק"ח].

אם כן מפורש גם בגמרא גם בראשונים וגם בפוסקים שאין נוסח מוחלט לומר בזמן נפילת אפים, אלא שמנהגינו כיום לומר פרק תהלים שהתקבל המנהג לאומרו [כל עדה לפי הנוסח שנהגו בה], אבל זהו רק המנהג המקובל ואינו בדוקא, וא"כ אפשר וטוב להוסיף תפילות פרטיות אם יש צורך לזה שהרי היא עת רצון מיוחדת שתתקבל תפילתו כמפורש בגמ' ובשו"ע [ועי' הליכות שלמה פ"ט הע' 16].

תשובה: תאים שנלקחו מבעלי חיים וגידלו אותם במעבדה ונראים כבשר, דינם כבשר בדיוק כמו הבעל- חי שנלקחו ממנו.

ולכן, אם הוא בעל חי אסור הבשר אסור באכילה, ואם הוא בעל חי כשר אבל אינו שחוט, גם כן אסור באכילה, ובודאי שהוא כשרי ואסור להיאכל עם חלב.

והאופן היחיד להתיר הוא לקחת תאים כאלו מ'בן פקועה', ואז יהיו כשרים לאכילה אלא שיהיה אסור לאוכלם עם חלב וגם צריך להמתין שש שעות מאכילתם.

והנה, מצע הגידול עשוי מרכיבי דם, ולכן המהדר לא יאכל כלל בשר כזה, אלא אם כן התרבה על מצע גידול של רכיבי דם דגים שמותר באכילה. ¹

השניה והרי עובר ירך אמו [עי' יו"ד סי' ע"ט, ג' וסי' פ"ו, ג'], ועי' גם שו"ת אבן יקרה [ח"ג סי' כ"ט] לגבי השתלות תאים של האדם עצמו ושל אדם אחר [ועי' גם משכן עולם שם סעי' כ"ו בענין זה], אבל כאן בנידון שלנו אין דבר אחר שאפשר להתבטל אליו, כי המצע הוא רק כח גידול כעין 'אינקובטור' ולא שייך לומר שהבשר יקבל את דין רכיבי הדם שגדל ומתרבה עליהם ויתבטל אליהם להיות כמותם, שהרי אינו נעשה להיות דומה להם בשום דבר וענין וגם אחרי שגדל עליהם מוכח וניכר שלא התבטל אליהם. ולכן גם אינו דומה ל'מוסק' (דם שמתקבץ בצואר חיה ומתייבש שם ונעשה בושם) שהביאו המג"א [סי' רט"ז סק"ג] ומשנ"ב [שם סק"ד] שיש שהתירו אותו משום שהדם בטל ונעשה היום לעפר ואין לו שם דם יותר, משום שלא ניכר עליו מה שהיה פעם דם ויש מהאחרונים שהתירו לפי מה שהוא עכשיו, אבל הבשר שלפנינו ניכר עדיין כמו שהיה בשר מקודם ואדרבה צריכים להודיעינו שאינו בשר רגיל אלא גדל והתרבה במקום אחר, אבל לא נתבטל ממנו שם בשר לכל דבר וענין. ועי' גם שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ק' אות ז שהיה פשוט לו דבר זה.

ומה שעובר לפני מ' יום נקרא מיא בעלמא [יבמות דף ט:], היינו רק לגבי שם חיות שלו ולא לגבי שמו [ועי' קרבן נתנאל יומא

¹ א. כלל יש לנו [בכורות דף ה: ורמב"ם מאכלות אסורות פ"א ה"ה ושו"ע יו"ד סי' ע"ט, ב'] היוצא מן הטמא טמא, ובכל דבר אנחנו הולכים אחרי מקורו ולא אחרי המצע שגדל בו, ותמיד הדבר עצמו שממנו רביית וגדילת הולד אינו נראה לעיניים [ומה שכן נראה לעיניים זה רק דברים שמסביב שאינם שייכים להתהוות ולרבייה עצמה כידוע].

והקרוב ביותר הוא ה'פונדקאות', וכבר כתבו גדולי הפוסקים ובראשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלעיקר נקטינן שדין הולד לכל דבר כמו האם בעלת הביצית כמבו' בספר משכן עולם [סי' ט"ו סעי' כ"ד], וכמו שהוכיח הקנה בושם [ח"ד סי' צ"ה] מהגמ' בנדה דף לא: שלושה שותפים באדם אביו ואמו וכו' ונתבאר כל אחד מה מביא לולד ואין שום התייחסות למה שהרחם מגדלת את העובר היצור. וכעיי' כתב החזו"א [יו"ד סי' י"ד (ב)] שאם יש ביצה שגדלה בגוף אחר, תמיד נשאר דינה כמו מה שהיתה לפני שנכנסה לגוף האחר כיון שעתידה להיפרש ממנו.

וגם החולקים וחוששים גם כן לאם המגדלת הוא רק משום שדעתם שהדבר דומה לדין אילן שהורכב באילן אחר [ילדה שסיבכה בזקינה בגמ' סוטה דף מג: ובשו"ע יו"ד סי' רצ"ד, כ"ב וש"ך סקל"ג] שיש דבר אחר חדש שאפשר להתבטל אליו, כי הולד יכול להשתייך לאשה

נערה בת מצוה המפרישה חלה

האם מותר לנערה בת מצוה להפריש חלה או שצריכה לגדול יותר כמו שאומרים על נער בר מצוה שלענין חיובי מצוות דאורייתא צריך לגדול יותר?

תשובה: הפרשת חלה בזמן הזה דרבנן, ולכן יכולה להפריש ביום הבת מצוה שלה, וההורים ימנו אותה שליחה להפרשה.

ה

שגדל על מצע של רכיבי דם שאסור באכילה, והדבר תלוי אם מחמירים לאכול דבר שגדל על דבר שאסור באכילה ואין בו איסורי הנאה שהרמ"א [י"ד סי' ס', א'] אוסר והש"ך [שם סק"ה] מתיר, ורוב האחרונים [מנחת יעקב כלל ס"ה סקט"ו, פרי"ח שם סק"ה, חכ"א כלל כ"ו סי"ד, יד אברהם שם, אגרו"מ או"ח ח"א סי' קמ"ז] פסקו להתיר כהש"ך, אבל כמה אחרונים [פמ"ג סי' פ"א מ"ז סק"ח וסי' ס' שפ"ד סוסק"ה, כנה"ג הגב"י סוף אות י' חששו לשיטת הרמ"א שאם כל צמיחתו וגדילתו מאיסור אכילה אסור לאוכלו, ולכן המהדר יימנע מלאכול אפילו בשר שנוצר וגדל מתאים של בן פקועה וכמו שכתב הברכי יוסף [י"ד סי' ס'] שהוא מותר באכילה אלא שהמחמיר תבוא עליו ברכה וקדוש יאמר לו, ובבאה"ט [שם סק"ג] הביא משו"ת בית יעקב [סי' א'] שלכתחילה יש להמתין מעת לעת מזמן אכילת האיסור עד השחיטה.

אלא אם כן הבשר הזה בא מ'תא' של בן פקועה וגם נתרבה וגדל במצע של רכיבי דם דגים שמותר באכילה [ואיסורו רק משום מראית עין כמב' ביו"ד סי' ס"ו, א', ט'], שאז יהיה מותר באכילה לכתחילה.

ה חלה בזמן הזה דרבנן כמב' בסי' שכ"ב, ב', לכן גם לענין שליחות וגם לענין הפרשת חלה נערה בת מצוה יכולה להפריש מגיל שתיים עשרה ביום שנולדה ונהייתה בת שתיים עשרה. ועי' גם ט"ז סי' של"א סק"ב ונקה"כ שם.

דף פב. אות י ובאה"ל סי' ש"ל, ז' ד"ה או ווביום השבת סי' ל"א הע' ט"ז לגבי חילול שבת [הצלתו], וזה פשוט שכל עובר וכל ולד נוצר מדבר שנקרא 'מיא בעלמא' ואעפ"כ אינו נחשב שנוצר מעפרא ואין לו את שם מין אביו, וכעין הא דאיתא בתמורה דף לא: ובשו"ע י"ד סי' פ"ו, ז'. ב. ולפי זה, כל בשר או תא שנלקח מבעל חי טמא האסור באכילה, דינו יישאר כמוהו לכל דבר ויהיה אסור באכילה, וגם אם נלקח מבעל חי טהור המותר באכילה אלא שנלקח בחיי הבעל חי לפני שחיטתו גם כן אסור באכילה משום בשר שפירש מן החי שאסור באכילה כמו אבן מן החי לפי שלא הותר בשחיטה וממילא אסור באכילה כמב' ברמב"ם [מאכלות אסורות פ"ד ה"י] ובשו"ע [י"ד סי' ס"ב, ב' ובש"ך שם סק"ד וסק"ה], וכע"ז בחולין דף סז: תולעים בבשר הבהמה אסורים משום אבר מן החי לפי שלא הותרו בשחיטה, וכן הוא ברש"י [שם ד"ה בשחיטה] ובש"ך [י"ד סי' פ"ד סקמ"ב].

ולכן, האופן היחיד שיהיה מותר לאכול בשר כזה הוא אם יקחו תאים מ'בן פקועה' שנשחט במעי אמו ומותר באכילה [י"ד סי' י"ג, ב'], ואם כן כל מה שנתרבה וגדל ממנו יהיה כמותו מותר באכילה, אלא שבודאי שם בשר עליו ואסור לאוכלו עם חלב וצריך להמתין שש שעות אחריו לפני אכילת חלב, והדבר רמוז קצת בפמ"ג [שפ"ד סי' פ"ד סקמ"ב ובמנ"ח סוף מצוה קס"ג].

ג. והנה, המהדר לא יאכל אפילו בשר שנתרבה וגדל מ'תא' של בן פקועה לפי

ברכה באוטובוס מול תינוק שעשה צרכיו במושב שלפניו

הנוסע באוטובוס ויודע שבמושב שלפניו נמצא תינוק שעשה צרכיו ב'טיטול', האם מותר לו לברך או ללמוד?

תשובה: אם אינו מרגיש ריח רע, לכתחילה ראוי שיעבור מקום אבל אם אין אפשרות יש מקום להקל בשעת הצורך אחרי שירים את הברזל המיועד להנחת הרגליים באופן שלא יהיה ג' טפחים בין הכסא ובין קרקע האוטובוס, אבל אם מרגיש ריח רע אין להקל בשום אופן.

חינוך קטן לברכת המזון

מאיזה גיל יש לחינך קטן לברך ברכת המזון?

תשובה: קטן מגיל שש או שבע [כל אחד לפי חכמתו והבנתו] מתחייב בברכת המזון מהתורה, וצריך לברך את כל הברכות [- אלא שמקילים קצת לאומרים בנוסח קצר עד גיל שמונה, ובזמנינו לא נהגו לחנך את הקטנים בנוסח קצר], ולכן מיד כשמגיע לגיל שהוא יכול לברך חייב לברך את כל ברכת המזון מתחילתה ועד סופה.

מתפילה שבשניהם צריך לדעת למי מתפלל ולמי מברך.

והב"ח והמג"א והא"ר והבאה"ט ומשנ"ב [תחילת סי' קפ"ז] כתבו שהקטן מתחייב בברהמ"ז לפני גיל שמונה אלא שלפני גיל שמונה אפשר לחנכו בברכות מקוצרות כמבואר שם ומגיל שמונה חייב לברך בנוסח מלא כמו הגדול.

והנה, בזמנינו לא נוהגים לחנך לברכות מקוצרות [מפני שטוענים שאין זה הרגל טוב, עי' וזאת הברכה פרק כ'], ולכן מיד כשהקטן מגיע לגיל שיכול לברך ולהבין קצת מהי ברכה חייב לברך את כל ברהמ"ז מתחילתה ועד סופה. ואמנם לגבי זימון מבואר שמצטרף רק מגיל תשע [עי' סי' קצ"ט, י' ומג"א ומשנ"ב שם], אלא ששם צריך שיבין קצת יותר מהבנה פשוטה לברך שהיא לא יותר מהבנה פשוטה להתפלל שהוא בן שש או שבע.

ומגיל שחייב לברך הרי חייב לברך את כל הברכות והם כולם מעכבות זו את זו [עי' סי' קצ"ד, ג' וסק"ג ובאה"ל סי' קפ"ג, ר'].

---

^ט הדבר תלוי בכמה דברים, האחד, האם צריך להרחיק ד' אמות ממקום שנגמר הריח [שהרי קרוב לודאי שיש ריח רע סמוך לתינוק], ונחלקו הראשונים בזה והמשנ"ב לא הכריע [סי' ע"ו סק"ג והקדמה לסי' ע"ט-השביעי].

השני, האם התינוק נחשב לנמצא ברשות אחרת, והנה, אע"פ שיש דין לבוד ולכן אם ירים את הברזל המיועד לרגליים א"כ תהיה מחיצה, אמנם הדבר תלוי אם צריך מחיצה מצד לצד ונחלקו בזה האחרונים כמב' במשנ"ב סי' פ"ז סק"ט והמשנ"ב לא הכריע בזה, ולכן אף שלכתחילה יש לעבור למקום אחר, מ"מ בשעת הצורך אפשר להקל.

אבל אם מרגיש ריח רע אין להקל בשום אופן כמב' בסי' ע"ט, ב' וסקט"ז וסקי"ח. לגבי קר"ש ותפילה כתבו הפוסקים שמתחייב בגיל שש או שבע לפי חכמתו וחריפותו, וכנ"ל בהערה הקודמת, וברהמ"ז אינה צריכה יותר דעת והבנה

